

BÁC HỒ VỚI CÁC NGUỒN TƯ LIỆU KHI VIẾT “BẢN ÁN CHẾ ĐỘ THỰC DÂN PHÁP”

ĐINH XIUÂN

Căn cứ vào báo cáo ngày 4-1-1920 của tên mật thám Giảng [1] gửi về thuộc địa Pháp thì ngay từ tháng 1 năm 1920 Bác Hồ, lúc đang hoạt động tại đô Paris, đã có viết một cuốn sách tên là *Những kẻ bị áp bức* (Les opprimés). Đây là một đoạn trong báo cáo cho thấy rõ động cơ của Bác Hồ khi quyết định viết sách: (lúc đó lấy tên là Nguyễn Ái Quốc), « Ông Quốc than phiền về các nước vẫn không biết đến Đông Dương. Ông có nói chuyện với nhiều khách quốc tế, những người này đều không biết đến Đông Dương là có thật, chưa bao giờ nghe nói đến, và họ tưởng rằng Đông Dương là một tỉnh nhỏ bị giới nằm giữa hai nước Ấn Độ và Trung Hoa.

Ý Ông Quốc là phải nói to lên cho mọi người biết đến Đông Dương».

...Ông Quốc sẽ yêu cầu các Đảng viên Xã hội Pháp tuyên truyền một số bài nhiều đề cho ai nấy đều rõ những gì đã xảy ra tại Đông Dương » [2].

Tiếp đó, báo cáo ngày 19-1-1920 cho biết cụ thể hơn về việc viết sách. Trong cuộc trao đổi ý kiến khi nghe phó quản Lâm cho rằng viết sách tố cáo tội ác thực dân Pháp ở Đông Dương là « quá mạnh », Bác Hồ đã chất vấn: « « Hỡi các anh làm gì từ 5 năm nay? », và phàn nàn: « Chẳng một ai biết đến An Nam cả ». Rồi khi phó quản Lâm hỏi bao giờ viết xong sách, Bác Hồ đã trả lời:

« Tôi không thể trả lời anh ngay được vì tôi cần nhiều tài liệu. Tôi không muốn tự mình viết lấy vì như thế sẽ không có giá trị thật sự. Tôi sẽ dùng đoạn văn trong các sách họ viết về thực dân Pháp. Tôi sẽ cố gắng làm cho đẹp nét những đoạn ấy » [3].

Qua câu trên, chúng ta thấy rõ phương pháp làm việc của Bác Hồ: dựa vào các sách do chính người Pháp đã viết về Đông Dương để bảo đảm tính khách quan cần có, do đó cũng sẽ tăng giá trị tố cáo của tác phẩm. Đọc bìa của cuốn sách được Bác Hồ dùng để tham khảo khi viết thì rõ điều đó. Tất cả các cuốn đều do người Pháp viết về Đông Dương, trừ cuốn « Sự việc năm 1908 (Affaire de 1908) nói về vụ đấu tranh chống thuế của nông dân miền Trung và chính sách đàn áp khốc liệt của thực dân Pháp do Phan Chu Trinh viết » [4].

Có thể đó chỉ là một cuốn sách địa lí phổ thông cung cấp những điều kiện biết cơ bản, những số liệu tối cần thiết về thuộc địa Đông Dương của Pháp, như cuốn « *Xứ Đông Dương thuộc Pháp* » (L'Indochine Française) của Ru-xii-ê (Henri Russier) mà những người học trường Pháp - Việt trước kia đều biết. Hay như các cuốn « *Xứ Bắc kì thuộc Pháp* » (Le Tonkin Français) của Cốc-toa (Courtois)

«*Chế độ tài chính xứ Trung kì*» (Régime financier de L'Annam) của Vi-tri (Vitry), đi sâu giới thiệu tình hình kinh tế tài chính của các xứ trong Liên bang.

Nung quan trọng hơn là các sách đề cập tới đường lối chính sách cần áp dụng đối với thuộc địa đề Đông Dương có thể phục vụ đắc lực cho lợi ích chung, của chủ nghĩa đế quốc Pháp. Như các cuốn «*Đông Dương đang nguy khốn*» (Indochine en péril), «*Số phận của Đông Dương*» (Les destinées de l'Indochine), của Agan-be (J. Ajabert), các cuốn «*Đông Dương – sai lầm và hiểm họa, một chương trình*» (L'IndoChine – Erreurs et Dangars, un Programme) của Bécna (F. Bernard) «*Chính trị Đông Dương*» (Politique IndoChinoise) và «*Xứ Bắc kì hiện nay*» (Le Tonkin actuel) của Pu-vuốc-vin (A. de Pourville)... [5].

Agan-be tác giả hai cuốn «*Đông Dương đang nguy khốn*», và «*Số phận của Đông Dương*», xuất phát từ một thứ chủ nghĩa thực dân «*Cấp tiến*» (!) sáng suốt (!) đã kịch liệt phê phán các chính sách của chính quyền thực dân Pháp ở Đông Dương. Béc-na là một cựu sĩ quan đã từng trực tiếp cầm quân đánh chiếm Đông Dương, nay thấy cần thiết phải cải tổ lại phương pháp cai trị và khai thác. Cũng như Pu-vuốc-vin trong các tác phẩm của mình đã lên tiếng công kích chính sách cai trị bằng vũ lực, và chủ trương giữa đôi bên Pháp – Việt cần có sự «*hợp tác thân thiện*».

Mục đích của các tác giả trên khi phê phán các chính sách thực dân cũng như họ đề ra một số biện pháp cải sách, không còn nghi ngờ gì nữa, chỉ là để cho thực dân Pháp có điều kiện khai thác Đông Dương một cách có hiệu quả và lâu dài hơn, phục vụ đắc lực hơn cho sự bóc lột của chủ nghĩa đế quốc Pháp.

Nưng điều quan trọng là qua các tác phẩm trên có thể rút ra nhiều tư liệu quý giá, chân thực về bộ mặt của chủ nghĩa thực dân Pháp, về tội ác đẫm máu của chúng đối với nhân dân Đông Dương. Các tư liệu đó do chính người Pháp nêu lên, vì thế giá trị tố cáo và thuyết phục của chúng càng được tăng cường. Vận dụng các tư liệu đó vào việc biên soạn «*Những kẻ bị áp bức*» Bác Hồ đã dùng, «*gậy*» đập lưng ông» một cách linh hoạt và tài tình.

Cứg theo báo cáo mật ngày 21-1-1920 của tên Giăng, khi phó quản Lâm hỏi báo gờ viết xong sách, Nguyễn Ái Quốc đã trả lời: «*Hai tháng nữa hoặc có thể trễ hơn*» [6]. Nhưng tới báo cáo từ ngày mùng 9 đến ngày 16-3-1920, nghĩa là chưa đầy 2 tháng sau thì tên Giăng khẳng định sách đã viết xong, và Nguyễn Ái Quốc có ý định sẽ gặp hai ông Ca Sanh (Cacchin) và Lông-ghe (Longuet) để nhờ viết limở đầu, đồng thời sẽ in sách với số tiền dành dụm được là 300 frăng sau đó sẽ đi xuống tỉnh Pông (Pons) làm nghề ảnh để dành tiền cho lần in thứ hai [7].

Cây có một vấn đề được đặt ra và cần được giải quyết. Thế thì cuốn «*Những kẻ bị áp bức*» (Les opprimés) của đồng chí Nguyễn Ái Quốc viết xong khoảng tháng 3 – 1920 có phải là cuốn «*Bản án chế độ thực dân Pháp*» sau này không? Về vấn đề này có ý kiến cho rằng rất có thể hai cuốn là một, «*Bản án chế độ thực dân Pháp*» rất có thể là bản thảo cuốn «*Những kẻ bị áp bức*» «*thu gọn li*» [8].

Chúng tôi cho rằng không phải như vậy! Nội dung sách «*Những kẻ bị áp bức*» được giới hạn cụ thể trong việc tập trung tố cáo tội ác của chủ nghĩa thực dân Pháp đối với nhân dân Đông Dương, chủ yếu là đối với nhân dân Việt Nam.

Đến nội dung « *Bản án chế độ thực dân Pháp* » sau này thì phạm vi đã mở rộng ra cho toàn hệ thống thuộc địa của chủ nghĩa đế quốc Pháp, phê phán tội ác của chủ nghĩa thực dân Pháp trong tác phẩm này đã được hành một cách vừa cụ thể, vừa khái quát; tội ác của thực dân Pháp đã được trình bày một cách có hệ thống thành những đặc điểm lớn, như mag nét hình, « chính sách » (chính sách ngu dân), thành chủ nghĩa (chủ nghĩa giáo huấn trong đó giá trị thực tiễn cụ thể và giá trị lý luận phổ biến đã kết hợp chặt với nhau, trên cơ sở đó đề cập và lý giải một cách khoa học theo quan điểm Mác — Lênin những vấn đề cơ bản mà lịch sử nhân loại đang đặt ra và đòi phải giải quyết. Chính vì vậy mà không lấy gì làm lạ là ngay từ khi mới ra « *Bản án chế độ thực dân Pháp* » đã lan truyền đi rất nhanh và rất xa, ảnh hưởng của tác phẩm trong và ngoài nước rất rộng » [9].

Đến đây một vấn đề thứ hai lại đặt ra: Thế thì cuốn « *Những kẻ bị áp bức* » đã được viết xong trong những tháng đầu năm 1923 sau đó có được in ra và bạn đọc không? Sự tìm tác phẩm đó để bổ sung vào *Toán tập* của Bác Hồ, ảnh hưởng của nó trong bạn đọc cũng như phản ứng của nhà cầm quyền Pháp và tay sai nếu nó đã được phát hành, đó vẫn là những công việc làm nghĩa to lớn mà cũng đầy hứng thú đối với toàn thể những người làm công tác khoa học xã hội chúng ta ngày nay. Nhưng chúng tôi lại nghĩ rằng không cần do gì để cho cuốn « *Những kẻ bị áp bức* », một khi đã được in ra mà không có một dấu vết gì cả. Mà có rất nhiều khả năng là việc ấn loát sau đó có gặp khăn nên sách không ra mắt bạn đọc được. Và nội dung của bản thảo sách đó này đã được đồng chí Nguyễn Ái Quốc sử dụng vào việc biên soạn « *Bản án chế độ thực dân Pháp* ». Có thể khẳng định rằng « *Những kẻ bị áp bức* » không khác nhất với « *Bản án chế độ thực dân Pháp* » mà là tiền thân của « *Bản án chế độ thực dân Pháp* ».

Trên đây là những suy nghĩ của chúng tôi xung quanh các nguồn tài liệu Hồ đã khai thác khi viết « *Bản án chế độ thực dân Pháp* ». Tài liệu về một số vấn đề còn thiếu chưa cho phép đưa ra những kết luận dứt khoát. Hi vọng trong một ngày không xa, trên cơ sở những tài liệu ngày càng cụ thể và phong phú hơn, chúng ta sẽ có những hiểu biết chính xác và đầy đủ về một tác phẩm mà giá trị to lớn về lý luận và thực tiễn cùng với thời gian không hề giảm sút, trái ngược ngày càng sáng tỏ hơn khi chúng ta — và cả loài người tiến bộ — đang đấu đầu với chủ nghĩa đế quốc, trước hết là đế quốc Mỹ, tên sen đầm quốc tế, thế lực phản động nhất của thời đại ngày nay.

CHÚ THÍCH

[1] Tên mật thám này có tên Tây là Jean, thực ra là một tên tay sai người Việt làm việc cho Bộ thuộc địa Pháp, có tên là Trần Văn Lâm.

[2] [3] (Phóng) SLOTFOM, Loại II (Hoạt động của các thanh tra và nhân viên mật thám). Hồ sơ 1. Báo cáo mật thám (Lưu trữ quốc gia Pháp — Bộ Ngoại giao — Đường Oudinot — Paris. Phó quân Lâm (chưa xác định được tên họ) là một người Việt đi lính sang Pháp hồi chiến tranh thế giới I, thường quan hệ với Bác Hồ trong thời gian ở Paris.

[4] Chính ra là cuốn « *Mémoire adressé en 1911 par Phan Châu Trinh à la Ligue des Droits de l'Homme et du Citoyen tendant à obtenir l'amnistie des*

namite impliqués dans les affaires politiques de 1908 » (Bài trần tình của Phan Châu Trinh gửi năm 1911 tới Hội Nhân quyền đòi ân xá cho những người Annam có liên quan tới vụ chính trị năm 1908). Chắc là do Phan Văn Trường viết bằng tiếng Pháp. Không rõ đăng ở Pháp năm nào. Ở Việt Nam đã được đăng lại trên báo « *l'heureux* » (Cloche fêlée) trong các số tháng 2-3-4 năm 1926 nhân dịp đám tang Phan Châu Trinh.

[5 Ngoài ra còn các cuốn « *Các thuộc địa Pháp* » (Les colonies françaises), của Gp-phơ-phen (Gaffarel), « *Các bức thư gửi từ xứ Bắc Kỳ* » (Lettres du Tonkin) của Noóc-man (Edmond Normand) « *Xứ Đông Dương nông nghiệp* » (Indochine agricole) của Perê (Perret), « *Đàn châu châu* » (Les Sauterelles) của Fa-brơ (Emile Fabre), « *Nước Pháp ở Bắc kì* » (La France au Tonkin) của T. du M. « *Diễn văn* » (Discours) của Prét-Yăng-xê (Francis de Pressensé), « *Cuộc chinh phục xứ Bắc Kỳ* » (La conquête du Tonkin) của Gờ-rô (Gros), « *Dối trá và bầy điều hâu thuộc địa - Xứ Đông Dương đang tan rã* » (Mensonge et vaurours coloniaux - L'Indochine eu déliquescense) của Cu-ba-ne (Coubanaise). Các tư liệu trên đều lấy trong Phòng SOLOTFOM Lưu trữ quốc gia Pháp (Bộ phận Hải ngoại).

[6 [7] Phòng SOLOTFOM, Loại I, hồ sơ I và III, (Lưu trữ quốc gia Pháp - Bộ phận Hải ngoại).

[8 Thu Trang Công Thị Nghĩa: *Một vài tư liệu về thời gian* Bác viết « *Những người bị áp bức* » hay « *Bản án chế độ thực dân Pháp* » (Tập san khoa học xã hội, số 5, tháng 12 - 1978, xuất bản tại Paris).

[9 Có thể so sánh đề cương dự kiến « *Những kẻ bị áp bức* » với mục lục « *Bản án chế độ thực dân Pháp* » thì thấy sự khác nhau trong nội dung của hai tác phẩm.

ДИНИ СУАН ЛАМ. ХО ШИ МИН И ЕГО РАБОТА НАД ИСТОЧНИКАМИ ПРИ НАПИСАНИИ «ПРИГОВОР ФРАНЦУЗСКОМУ КОЛОНИАЛИЗМУ»

В статье анализируется подход и метод использования Хо Ши Мином известных источников и материалов в работе над «Приговором французскому колониализму».

Автор статьи высказывает также ряд предположений о связи «Приговора французскому колониализму» с брошюрой «Угнетенные» (Les opprimés), распространенной в начале 1920г, автором которой, как утверждается в тайных донесениях французской охранки, был Хо Ши Мин.

DINH XUAN LAM. HO CHI MINH AND SOURCES OF DOCUMENTS WHEN HE WROTE « THE TRIAL OF FRENCH COLONIALISM »

The article analyses the viewpoint and the method of Ho Chi Minh when he made use of documents to write his work « The Trial of French Colonialism ». At the same time the author expresses his view on the relations between *Les opprimés* (The oppressed). Which according to french police was written by Ho Chi Minh in 1920 and « The Trial of French Colonialism » written a few years after.